KIUSAMISVABA KOOL *KiVa programmi esindaja Eestis*

Õpilaste kogemused kiusamisega 2021. aasta KiVa programmi õpilasküsitluse põhjal. Tulemused teisel COVID-i kevadel.

Kristiina Treial

SA Kiusamisvaba Kool, 2021

KiVa programmi rakendamist ja programmi levikut Eesti õpilasteni on 2020/2021. õppeaastal toetanud

HEATEO MÕJUFOND

Iceland Liechtenstein Norway **Active citizens** fund

HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM

SISUKORD

Täname! 1
SISSEJUHATUS 2
METOODIKA 2
Hindamisvahend 3
Valim 4
TULEMUSED 5
Kogemused kiusamisega 5
Neli kiusamisega seotud rolli 7
Kiusamisega seonduvad kogemused 12
Üksildus 12
Võrdne kohtlemine 12
Heaolu ja aktsepteeritus klassis 13
Eesti ja vene õppekeelega koolide võrdlus 15
PIKAAJALINE VAADE ÕPILASKÜSITLUSE TULEMUSTELE 17
LÜHIKOKKUVÕTE 20
VIITED 22
LISA 1 23

Täname!

SA tegevusi KiVa programmi pakkumisel toetab Haridus- ja teadusministeerium.

KiVa metoodika rakendamist ja hindamist III kooliastmes on rahastanud projekti raames EMP toetuste Aktiivsete Kodanike Fond, mida vahendab Avatud Eesti Fond koostöös Vabaühenduste Liiduga.

Kiusamisvaba Kooli sihtasutus tänab kõiki kooliperesid, kes ka keerulisel kevadel olid valmis leidma aega ja energiat, et võtta õppeaasta kogemused küsitlusele vastates kokku. Täname Loone Otsa abi eest raporti keelise toimetamise eest.

Suur tänu kõigile toetajatele!

SISSEJUHATUS

Aastast 2013 viiakse KiVa programmiga liitunud koolide 1.—6. klassi õpilaste hulgas igal kevadel läbi õpilasküsitlus. Kevadest 2020 vastavad ka 7.—9. klassi õpilased. Küsitluse eesmärk on kaardistada õpilaste kogemusi kiusamise, koolisuhete kliima ja KiVa programmi kasutamise kohta. Siinne kokkuvõte keskendub õpilaste kogemustele kiusamisega, täpsemalt teisi kiusanud, kiusamise all kannatanud, küberkiusamist kogenud ning keha ja seksuaalsust puudutavate ebameeldivate kogemustega õpilaste protsentidele, samuti õpilaste hinnangutele kiusamisjuhtumite lahendamise vestluste kohta.

2021. a kevad oli taaskord eriline. Sarnaselt 2020. a kevadega eelnes küsitlusperioodile pikem distantsõppe periood, õpilased õppisid kodus ja omavahelised kontaktid olid piiratud. Suhtlus toimus pigem küberruumis. 2020. a kevade eriolukorra ajal ja järel olid kiusamisnäitajad tavapärasest oluliselt madalamad nii KiVa kasutavates kui ka sellega alles alustavates koolides. 2021. a kevade peamine küsimus oli, kas kiusamine oli kohanenud ka distantsõppega. Millised on kiusamisnäitajad võrreldes eelmise erilise kevade ja varasemate nn tavaliste kevadetega? Igal juhul tuleb siinse raporti tulemusi hinnates arvestada, et need kirjeldavad pigem olukorda pikema distantsõppe kontekstis ja ei ole üldistatavad õppeaastale tervikuna.

METOODIKA

Küsitluse metoodika on välja töötatud Soomes Turu Ülikoolis ja selle on kohandanud SA Kiusamisvaba Kool meeskond (vaata kohandamise ja testimise protseduuri kohta põhjalikumalt Treial, 2016). Küsitluse toimumisest teavitavad koolid lapsevanemaid SA väljatöötatud teabekirjaga. Nii lapsevanematel kui ka õpilastel endil on õigus igal ajal vastamisest loobuda.

Õpilasküsitlus on küll KiVa programmi oluline osa, aga kuna 2020/2021. õppeaasta kevad möödus taas distantsõppel, pakuti ka seekord koolidele võimalust vastata küsitlusele vabatahtlikult, st koolidel oli võimalus loobuda. Valikus oli nii klassiruumis kui veebitunnis vastamine. Et maksimaalselt kaitsta tulemuste usaldusväärsust ja minimeerida väliste mõjutajate võimalust, juhendas SA uuringujuht kooliperesid mõlemal viisil küsitlusele vastamist korraldama nii, et alati oli vastamise juures eelnevalt instrueeritud klassijuhataja või kooli KiVa-tiimi liige. Nõue oli vajalik, et tagada õpetajatele võimalus jälgida vastamisprotsessi korrektsust ja õpilasi vajaduse korral toetada. Kuigi koolidele koostatud juhendites hoiatati, et küsitlust ei korraldataks lihtsalt saates iseseisvalt kodus vastamiseks lingi, saadi kooliperedelt siiski tagasisidet, et mõnel juhul nii toimiti.

Sel õppeaastal toimus küsitlemine esmakordselt Turu Ülikooli uuendatud siseveebis. Kahjuks kaasnes sellega tehnilisi tõrkeid ja osad andmed jäid seetõttu kogumata. Seetõttu ei ole siinses raportis kokkuvõtet programmiga seotud

kogemustest. Koole on probleemist teavitatud. SA Kiusamisvaba Kool ja Turu Ülikool teevad tihedat koostööd, et taoliste tõrgete kordumist ära hoida.

Küsitlus oli anonüümne, ühegi õpilase nime ei küsitud. Iga kool saab Turu Ülikoolilt enda tulemuste kohta ülevaate KiVa programmi siseveebi kaudu võrdlusena teiste KiVa-koolidega. Siinse raporti on koostanud SA Kiusamisvaba Kool ja selles antakse tervikülevaate kogu küsitluse tulemustest. Ühegi kooli nime tulemustega seoses ei mainita.

Hindamisvahend

Teiste kiusamise ja kiusamise all kannatamise kogemusi uuriti Olweuse kiusaja-ohvri küsimustikuga (Solberg & Olweus, 2003). Küsimustele eelneb põhjalik selgitus ja näited selle kohta, mis on kiusamine ja mis ei ole, et soodustada võimalikult täpset arusaamist kiusamise olemusest. Õpilastel paluti hinnata, kui sageli on nad viimase paari kuu jooksul ise teisi kiusanud või kiusamise all kannatanud. Hinnangud anti skaalal, kus 0 = üldse mitte, 1 = 1–2 korda, 2 = 2–3 korda kuus, 3 = umbes kord nädalas ja 4 = mitu korda nädalas. Kiusajaks või ohvriks liigitati õpilased, kes vastasid, et 2–3 korda kuus või sagedamini (vt täpsemalt Treial, 2016).

Ohvri profiiliga õpilastelt küsiti täiendavalt **kiusamise kestvuse** kohta ning **kas ja kellele on õpilane enda kiusamisest rääkinud**.

Küberkiusamise kohta küsiti 4.–9. klassi õpilastelt nii: „*Kas Sind on viimase paari kuu jooksul interneti kaudu kiusatud? Küberkiusamine võib toimuda näiteks erinevates* online*-rakendustes (nt Instagram, WhatsApp, Snapchat, Twitter, e-post, arutelufoorumid) ähvardamise, pilkamise, piltide ja kuulujuttude levitamise ja erinevatest suhtlusgruppidest meelega väljajätmisena.*“ Õpilane andis vastuse juba eelpool kirjeldatud 5-pallisel skaalal. Ohvriks liigitati õpilased, kes vastasid „2–3 korda kuus“ või sagedamini. Õpilastelt, kes olid küberkiusamist kogenud, küsiti lisaks, kas teda on kiusatud ka ainult internetis (vastuse variandid „jah“ ja „ei“).

Keha ja seksuaalsust puudutavate kiusamiskogemuste kohta esitati 4.–9. klassi õpilastele kolm küsimust: „*Kas viimase paari kuu jooksul on koolis Sulle öeldud ebameeldivaid märkusi või nimesid seoses Sinu keha või seksuaalsusega?*“, „*Kas viimase paari kuu jooksul on koolis Sulle füüsiliselt lähenetud või puudutatud viisil, mis pani Sind tundma ebamugavust ja ärevust?*“ ja „*Kas oled saanud koolikaaslastelt sõnumeid või telefonikõnesid Sinu soo või seksuaalsuse kohta, mis olid sobimatud või muutsid Sind ärevaks?*“. Kolm küsimust peegeldavad sõnalist, füüsilist ja küberkiusamist. Õpilane andis vastuse juba eelpool kirjeldatud 5-pallisel skaalal. Ohvriks liigitati õpilased, kes vastasid „2–3 korda kuus“ või sagedamini.

Üksilduse kogemine. Kevadel 2021 lisati küsimustikku üksilduse kogemine õpilaste poolt. Küsimusele: „Kas oled tundnud end koolis üksildaselt?“ sai vastata

kas „*mitte kunagi*“, „*aeg-ajalt*“ või „*sageli*“. Tulemustes kajastub II-III kooliastme õpilaste protsent, kes vastasid, et on end koolis sageli üksildaselt tundnud.

Võrdne kohtlemine kooli töötajate ja kaasõpilaste poolt. Õpilastel paluti hinnata „ … *mil määral kooli töötajad ja kaasõpilased kohtlevad kõiki võrdselt hoolimata nende soost, seksuaalsest sättumusest, nahavärvist, rahvusest, usust, füüsilistest või vaimsetest omadustest (nt erinevused välimuses, riietuses, liikumises või käitumises).* Õpilane sai vastata kas „jah“, „ei“ või „ei ole kindel“.

Heaolu ja aktsepteeritus klassis. Õpilastele esitati neli väidet nende heaolu kohta (nt „*Ma tunnen end koolis turvaliselt*“) ja kolm väidet aktsepteerituse kohta (nt „*Ma tunnen, et mind sallitakse koolis sellisena, nagu ma olen*”). Neid hinnati 5-pallisel skaalal (0 = „*Ma ei nõustu üldse*”, 4 = „*Ma nõustun täielikult*”). Tulemustes esitatakse hinnangute keskmised.

Valim

2021. aasta kevadel vastas küsitlusele kokku 25 651 õpilast (neist 49,6% poisid) 99 koolist ja õppekohast: see oli u 90% sügisel programmi rakendamisega jätkavatest ja rakendamist alustavatest KiVa-koolidest. 11 kooli loobus vastamisest, seda ennekõike keerulise olukorra tõttu. Vastanud koolide hulgas oli 10 programmiga 2021. aasta sügisel alles alustavat kooli, 13 esimest aastat ja 76 juba mitmendat aastat programmi rakendavat kooli (tabel 1). Ühe kooli õpilased vastasid inglise keeles (173 õpilast, neid eraldi võrdlusgrupina analüüsidesse ei kaasatud), 15 kooli õpilased vene keeles (7011 õpilast). Esinduslik arv vastajaid oli kõigis kolmes kooliastmes (tabel 2).

Tabel 1. Koolide ja õpilaste arvud erineva staažiga KiVa-kogemuse lõikes.

Kooli staaž KiVa-koolina	*Koole*	*Õpilasi*
2 ja enam aastat	76	19 219
Esimene aasta	13	4430
Alustajad	10	2002
Kokku	99	25 651

Tabel 2. Õpilaste arvud kooliastmete ja KiVa kogemuse lõikes

	1. kooliaste	2. kooliaste	3. kooliaste	Kokku
Alustaja	675	743	584	2002
KiVa-kool	8575	8845	6229	23 649
Kokku	9250	9588	6813	25651

TULEMUSED

Kogemused kiusamisega

Keskmiselt 6,9% alustavate ja 5,1% KiVa-koolide õpilastest ütles, et on viimase paari kuu jooksul oma kaaslasi kiusanud 2–3 korda või rohkem. **Jätkuvalt on kiusajate protsent KiVa programmi kasutavates koolides oluliselt madalam kui alles alustavates** ($X^2(1) = 13{,}03$; $p < 0{,}001$). Võrreldes 2020. a distantsõppekevadega on toimunud väike tõus, kuid see jääb siiski ühe protsendipunkti võrra alla 2019 nn tavalise kevade tulemustele. KiVa programmi 2019. a õpilasküsitluses olid vastavad protsendid 8 ja 6. Samuti on varem kõrgemaid protsente näidanud HBSCi uuringud Eestis (vt Aasvee & Rahno, 2015, tabel 75.B2, Inchley jt, 2020).

Kiusajaid oli suhteliselt rohkem I kooliastmes ja poiste hulgas (joonis 1). Vahe KiVa-koolide ja alles alustajate vahel on kõige suurem I kooliastmes ($X^2(1) = 16{,}20$; $p < 0{,}001$), kusjuures II ja III kooliastmes ei ole erinevus statistiliselt oluline. Seejuures III kooliastmes on KiVa-tunde saanud vaid osad õpilased, mitte kõik KiVa-koolide 7. – 9. klassid. KiVa programmi tõhusamalt kasutades on ilmselt ka siin võimalik palju ära teha.

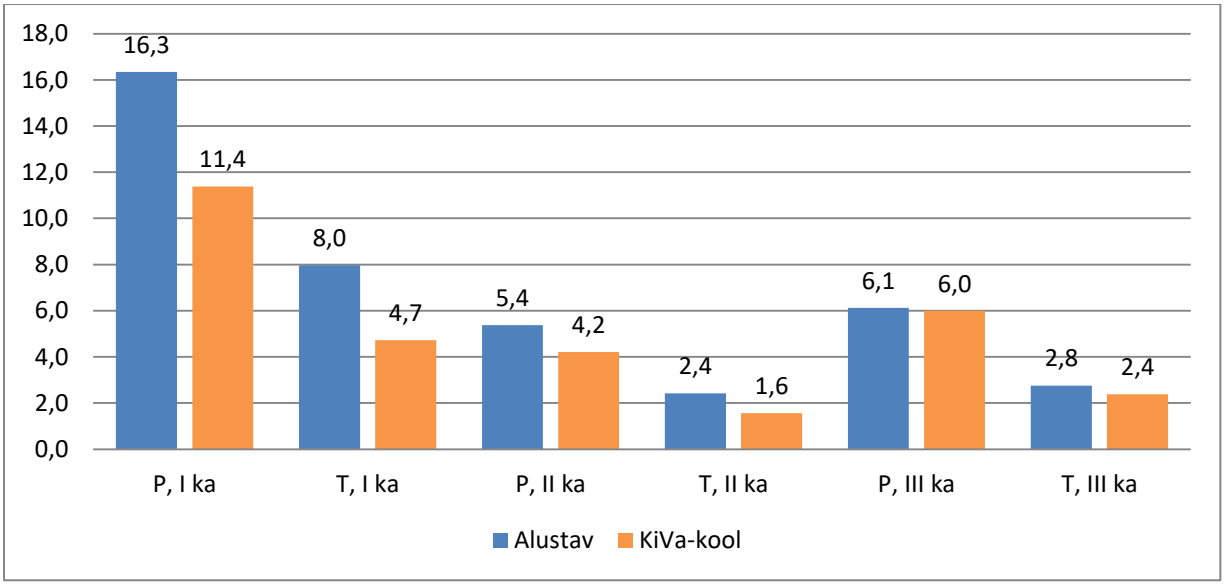

Joonis 1. Teisi kiusanud õpilaste protsent alustavates ja KiVa-koolides õpilase soo ning kooliastme lõikes. *Lühendid: T – tüdruk, P – poiss, ka – kooliaste.*

Kiusamise ohvreid oli programmiga alles alustavates koolides keskmiselt 14,4%, KiVa juba rakendanud koolides 11,9%. Sel aastal on nii alustajad kui KiVa-koolid eriolukorra tõttu märgatavalt väiksema ohvrite osakaaluga kui varasematel nn distantsõppe-eelsetel aastatel. Näiteks 2016. aastal alustanutel oli ohvreid lausa

24,4% ja 2017. aastal 24,2%, järgmisel 2 aastal 18% ringis (joonis 8). HBSC 2017/2018 tulemused Eestis näitasid, et keskmiselt 15% 11–15-aastastest õpilastest on viimase paari kuu jooksul kiusamise all korduvalt kannatanud (Oja, Pikksööt, & Rahno, 2019). Sarnasel tasemel on nüüd teise distantsõppekevade tulemuste järgi KiVa veel mitte kasutanud koolid. **Eelmise, eriolukorra kevadega võrreldes on siiski kiusamist kogenud õpilaste protsendid mõlemas grupis tõusnud** (2020 oli kiusamise all kannatamas vastavalt 12,7% ja 7,5%). Sellest hoolimata on taas **KiVa-koolides ohvrite protsent oluliselt väiksem kui programmiga alles alustavates koolides** ($X^2(1) = 10{,}50$; $p < 0{,}005$).

Sarnaselt varasematele tulemustele olid kõige rohkem kiusamise all kannatamas I kooliastme poisid ja seda nii alustavates kui ka KiVa-koolides (joonis 2). Nooremate õpilaste ja just poiste hulgas suurem kiusamise kogemine on ka mujal maailmas tehtud uuringutes tavapärane tulemus (sh HBSC 2017/2018 uuring ning Inchley jt, 2020). Taas on erinevus KiVa-koolide ja alustajate vahel suurim I kooliastmes, KiVa-koolide õpilased on võrreldes alles alustajatega kogenud kiusamist oluliselt vähem ($X^2(1) = 20{,}80$; $p < 0{,}001$), sama on ka II kooliastmes ($X^2(1) = 5{,}67$; $p < 0{,}05$). III kooliastmes on huvitaval kombel isegi vastupidine seis ($X^2(1) = 4{,}14$; $p < 0{,}05$). Kas see on seotud KiVa-koolide õpilaste parema teadlikkuse, kriitilisema suhtumise või muuga, vajab lähemat uurimist.

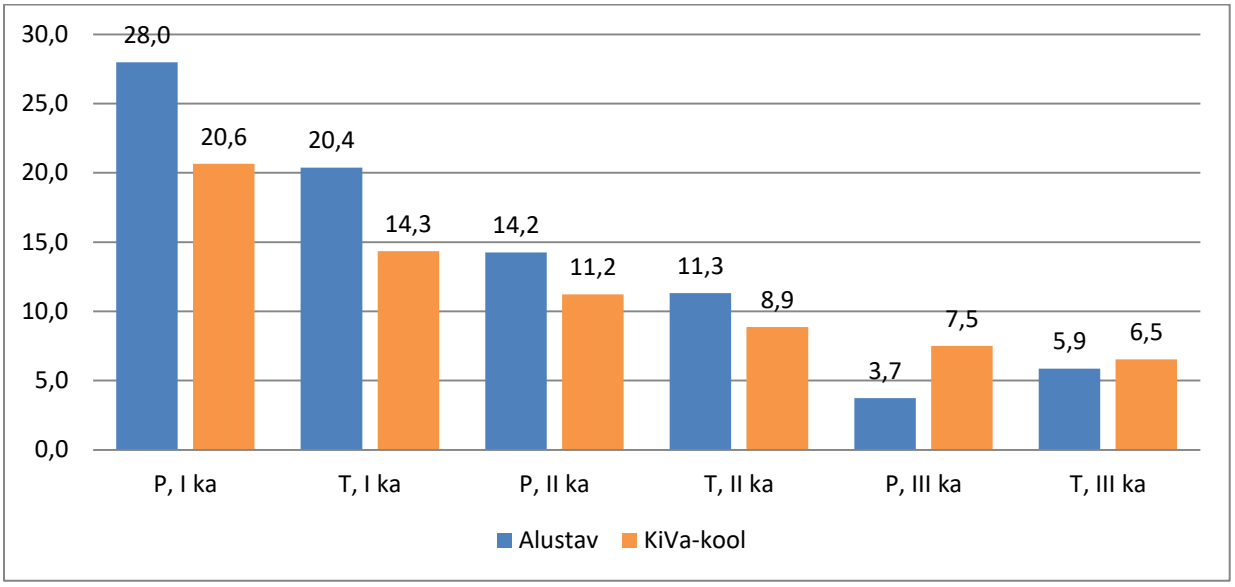

Joonis 2. Kiusamise all korduvalt kannatavate õpilaste protsent alustavates ja KiVa-koolides õpilase soo ja kooliastme lõikes. *Lühendid: T – tüdruk, P – poiss, ka – kooliaste.*

Neli kiusamisega seotud rolli

Kui jagada õpilased nelja rolli vastavalt kiusamisega seotusele – kiusajad, ohvrid, topeltrollis olevad ja kõrvalseisjad – siis selgub, et kõrvalseisja rolli jäi keskmiselt 85,3% õpilastest. Ülejäänud 14,7% oli kiusamisega otseselt seotud, sh topeltrollis oli 2,6% kõigist õpilastest. KiVa-koolides on kõrvalseisjate protsent suurem, kui võiks juhuslikult oodata. Alustavates on see aga väiksem ja kiusamisega on seotud rohkem õpilasi, kui võiks juhuslikult arvata (vt tabel 3), $X^2(3) = 22{,}81$; $p < 0{,}001$.

Tabel 3. Õpilaste jaotus kiusamisega seotud rollide lõikes

	Alustavad koolid				KiVa-koolid			
	Kõrval-seisjad	ohvrid	kiusajad	topelt-rollis	Kõrval-seisjad	ohvrid	kiusajad	topelt-rollis
Kokku	81,9%	11,2%	3,7%	3,2%	85,6%	9,4%	2,5%	2,5%
I kooliaste	70,8%	16,7%	4,7%	7,7%	79,2%	12,8%	3,4%	4,6%
II kooliaste	84,4%	11,7%	2,8%	1,1%	88,2%	8,9%	1,8%	1,1%
III kooliaste	91,4%	4,1%	3,8%	,7%	90,6%	5,2%	2,6%	1,7%
Poisid	78,8%	11,8%	5,2%	4,3%	82,4%	10,2%	3,8%	3,7%
Tüdrukud	85,1%	10,6%	2,3%	2,1%	88,1%	8,9%	1,5%	1,6%

Ilmneb vanusega seotud tendents rollidesse jaotumises – mida nooremad õpilased, seda vähem on kõrvalseisjaid, nii kannatajaid kui tegijaid on kõige rohkem I kooliastmes (nii alustavates koolides, $X^2(6) = 130{,}44$; $p < 0{,}001$ kui KiVa-koolides, $X^2(6) = 567{,}60$; $p < 0{,}001$). Samuti on olulised soolised erinevused – kõrvaltvaatajate protsent on tüdrukute hulgas suurem (nii alustavates koolides, $X^2(3) = 22{,}19$; $p < 0{,}001$, kui ka KiVa-koolides, $X^2(3) = 254{,}54$; $p < 0{,}001$). **Kiusajatest umbes pooled ja ohvritest ligi neljandik on topeltrollis ehk samal ajal ka ohvrid, topeltrolli osatähtsus on suurem I kooliastmes.**

Kõige rohkem oli kogetud väga lühiajalist kiusamist (24,3% kiusamise ohvritest), sellele järgnes kohe väga pikaajalise kiusamise kogemine. Tervelt 23,6% kiusatutest on kannatanud mitu aastat (joonis 3). Kokku üle kolmandiku ohvritest oli olnud kiusatud üle aasta. Alustavate ja KiVa-koolide kiusamise ohvrite võrdluses ilmnes eelmise aastaga võrreldes vastupidine tendents: KiVa programmi kasutanud koolides oli suurem osakaal pikaajalist kiusamist kogenud ohvritel kui alles alustavates koolides (mitu aastat oli kannatanud 24% KiVa-koolide ja 19,4% alles alustavate koolide kiusamise ohvritest) kuid see tendents ei ole statistiliselt oluline, $X^2(5) = 4{,}99$; $p < 0{,}42$).

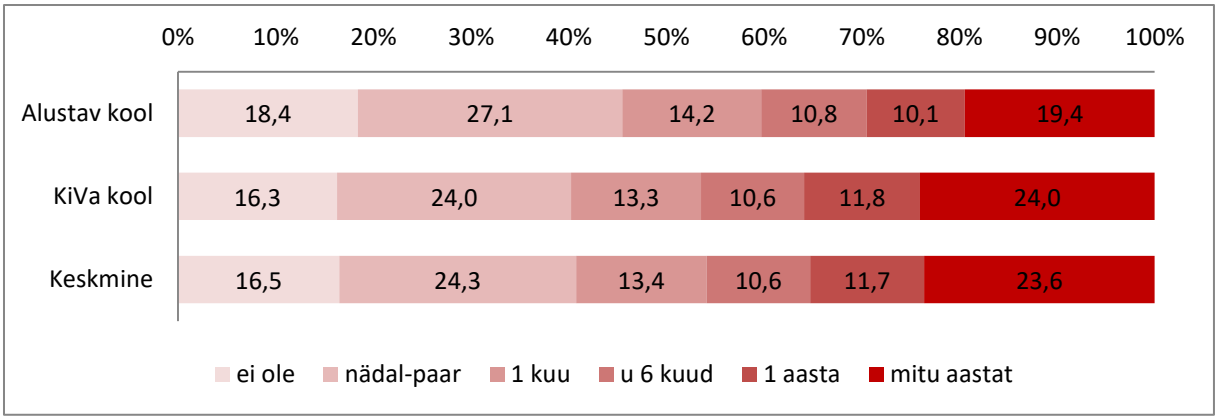

Joonis 3. Kiusamise all kannatanud õpilaste hinnangud kiusamise kestvusele alustavates ja KiVa-koolides. *Märkus: kategooria „ei ole" – protsent õpilasi, kes kiusamiskogemuse sageduse järgi klassifitseerusid ohvriteks, aga täpsustavatele küsimustele vastasid, et siiski ei ole kannatanud.*

Olulised erinevused kiusamise kestvuses on kooliastmeti ja seda nii KiVa- kui ka alustavates koolides. **Kui I kooliastmes on proportsionaalselt enim kogetud pigem lühiajalist kiusamist, siis II ja eriti III kooliastmes on kõige rohkem kogetud just mitmeaastast kiusamist** (joonis 4, $X^2(10) = 334{,}54$; $p < 0{,}001$). Ehk siis: kuigi III kooliastmes on kiusamise all kannatavate õpilaste protsendid madalamad kui nooremates astmetes, on sealsed ohvrid eriti suure tõenäosusega juba kaua kannatanud ja seetõttu erilises riskirühmas kiusamisega kaasnevate negatiivsete tagajärgede suhtes.

KiVa programmi puhul on näidatud, et KiVa sekkumised aitavad tõhusalt lahendada enamiku kiusamisjuhtumitest. Samas on ka nn keerulisemaid juhtumeid, mille lahendamiseks on vaja lisategevusi. Enamasti on need just pikaajalised kiusamislood, mis ilmselt ka pärast distantsõpet uuesti esile kerkivad. Need õpilased, kes on kannatanud aasta või rohkem, vajavad erilist tähelepanu, eriti kui koolis on kiusatute osakaal muidu madal. Uurijad on välja toonud tervisliku konteksti paradoksi (*healthy context paradox*, Garanedeau & Salmivalli, 2019): mida vähem on grupis kiusamist ja selle all kannatajaid, seda raskem neil vähestel kannatajatel on.

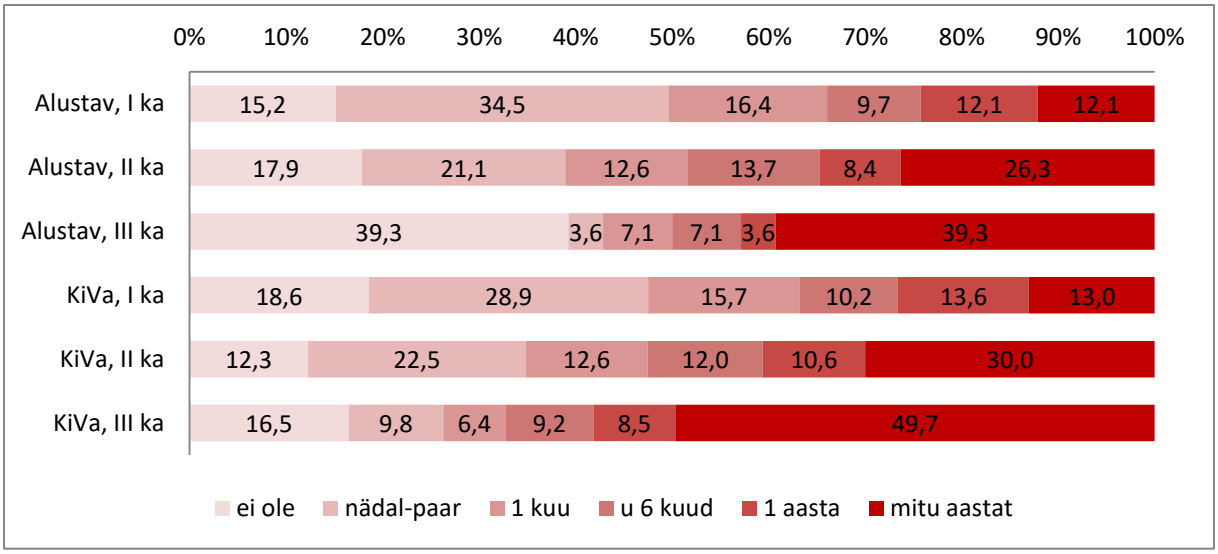

Joonis 4. Kiusamise all kannatanud õpilaste hinnangud kiusamise kestvusele alustavates ja KiVa-koolides kooliastmete lõikes. *Märkus: kategooria „ei ole" – protsent õpilasi, kes kiusamiskogemuse sageduse järgi klassifitseerusid ohvriteks, aga täpsustavatele küsimustele vastasid, et siiski ei ole kannatanud. Lühend: ka – kooliaste.*

Kiusamise all kannatavatest lastest 60,4% oli sellest kellelegi rääkinud. **See tulemus on 13 protsendipunkti madalam kui eelmisel kevadel**, kui enda kiusamisest oli rääkinud 73,5% kannatavatest õpilastest (Treial, 2020). KiVa-koolide ja alustavate koolide vahel ning eesti ja vene õppekeelega koolide vahel olulist erinevust kiusamisest rääkinute koguprotsendis ei ole. Küll aga sai kinnitust eelmiselgi aastal ilmnenud erinevus, et noorematest oluliselt vähem räägivad oma kiusamisest III kooliastmes kiusamise all kannatavad õpilased (kõigest 48%, $X^2(4) = 48{,}51$; $p < 0{,}001$). Tulemus teeb murelikuks ja võib olla seletatav asjaoluga, et distantsõppe ajal jäi õpilaste kontakt olulise hulga võimalike toetavate isikutega (õpetajad, tugispetsialistid, aga ka sõbrad) harvemaks ja võis olla vähem rääkimisvõimalusi. Sarnast muret on väljendanud Soome eriolukorra kogemusi kokkuvõtvas uuringus (Herkama & Reppo, 2020).

Küberkiusamist oli II ja III kooliastme õpilastest programmiga alles alustavates koolides viimase paari kuu jooksul kogenud keskmiselt 7,8% ja KiVa-koolides 6,4% õpilastest. Seda on tavatult palju. Võrreldes alustavate koolide õpilastega oli KiVa-koolis küberkiusamise all kannatanud õpilasi oluliselt vähem ($X^2(1) = 3{,}92$; $p < 0{,}05$). Kooliastmete võrdluses ilmnes oluline vahe ainult KiVa-koolides, kus III kooliastmes oli kannatajate % kõrgem kui II kooliastmes. Alustavates koolides see vahe oluline ei olnud. Soolisi erinevusi ei ilmnenud. Seoses eriolukorraga ennustasid mitmed kiusamiseksperdid, et distantsõppe olukorras võib muidu koolimajas toimunud kiusamine kolida küberruumi, st küberkiusamine suureneb. Kui 2020. aasta distantsõppe järgses õpilasküsitluses (Treial, 2020) ilmnes, et küberkiusamist kogenute protsent oli

tavapärasest suurem nendes koolides, kus KiVa programmi ei ole veel kasutatud, KiVa-koolides oli see aga tavapärasest väiksem, siis 2021 kevadeks oli olukord taas muutunud. **Mõlemas koolide grupis on küberkiusamist kogenute protsendid kõrgemad nii eelmise aasta eriolukorra tulemustest kui ka varasemate aastate tavapärasest protsentidest.** Võrdluseks saab siia tuua varasemaid nn tavaolukorra uuringuid, nt HBSC uuringus on 6. klassi õpilaste hulgas küberkiusamise all kannatanuid olnud 4% ringis, HBSC 2017/2018 oli tulemuseks keskmiselt 4,8% (Oja, Pikksööt & Rahno, 2019).

Küberkiusamise ohvritest 34% (see on 2,2% kõigist II ja III kooliastme õpilastest) ütles, et neid on kiusatud ainult internetis, seega kahel kolmandikul toimus küberkiusamine koos tavapärase kiusamisega.

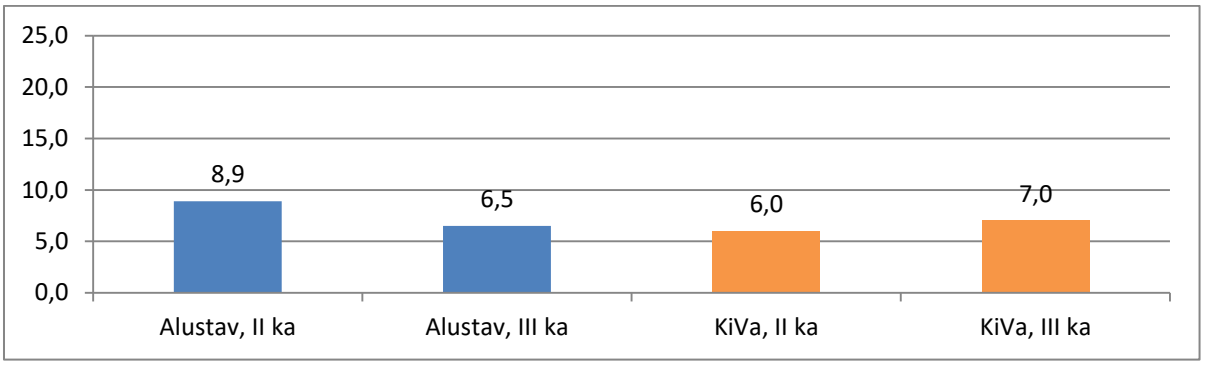

Joonis 5. Küberkiusamist kogenud II ja III kooliastme õpilaste protsent alustavates ja KiVa-koolides. *Lühend: ka – kooliaste.*

Vähemalt ühte kolmest keha ja seksuaalsusega seotud kiusamise vormist on kogenud kokku 11,2% 4.–9. klassi õpilastest. Võrreldes 2020. a kevade tulemusega on tulemus 4 protsendipunkti kõrgem. **Alustavates koolides ja KiVa-koolides olid protsendid seekord sarnased**, vastavalt 12,2% ja 11,1%. Alustavates koolides ilmnes erinevus kooliastmete vahel. Nimelt oli neis koolides seda liiki kiusamist kogenud II kooliastme õpilased rohkem kui III kooliastmes (vastavalt 14,5% ja 9,2%, ($X^2(1) = 8{,}54$; $p < 0{,}01$; vt tabel 3), KiVa-koolides kooliastmete tulemused ei erine, samuti ei olnud seekord erinevusi poiste ja tüdrukute vahel.

Tabel 3. Vähemalt ühte keha ja seksuaalsusega seotud kiusamise liiki kogenud õpilaste protsendid soo ja kooliastme lõikes KiVa- ja alustavates koolides.

	T, II ka	P, II ka	T, III ka	P, III ka	II ka	III ka
Alustav kool	14,60%	14,50%	10.7%	7,80%	14,5%	9,2%
KiVa-kool	10,80%	11,50%	12,40%	10,20%	10,9%	11,3%

Lühendid: T – tüdruk, P – poiss, k-a – kooliaste.

Kõige enam oli kokku puututud sõnalisega ehk ebameeldivate märkuste ja nimede andmisega. Kübervahendite vahendusel toimunut oli kogetud kõige vähem (joonis 6). Tüdrukud olid kogenud oluliselt rohkem sõnalist seksuaalset kiusamist kui poisid (tüdrukud vastavalt 9,5%, poisid 7,9%; $X^2(1) = 12{,}78$; $p < 0{,}0001$), poisid omakorda aga füüsilist (5,1% ja 4,0%; $X^2(1) = 11{,}97$; $p < 0{,}01$) ja kübervormis (poistel 2,5%, tüdrukutel 1,9%, ($X^2(1) = 6{,}77$; $p < 0{,}01$) kehalist ja seksuaalset kiusamist. Alustavates koolides olid II kooliastme õpilased võrreldes III kooliastmega kogenud rohkem sõnalist (vastavalt 10,8% ja 6,3%; $X^2(1) = 7{,}99$; $p < 0{,}01$) ja füüsilist vormi (vastavalt 5,9% ja 2,9%; $X^2(1) = 6{,}76$; $p < 0{,}05$), küberkanalite kaudu kogemises erinevust ei olnud. KiVa-koolides olid II kooliastme õpilased kogenud III kooliastmega võrreldes vähem sõnalist (vastavalt 8,2% ja 9,3%; $X^2(1) = 5{,}95$; $p < 0{,}05$) ning küberkiusamist keha ja seksuaalsuse teemadel (II kooliastmes 2,0% ja III kooliastmes 2,5%; $X^2(1) = 5{,}44$; $p < 0{,}05$).

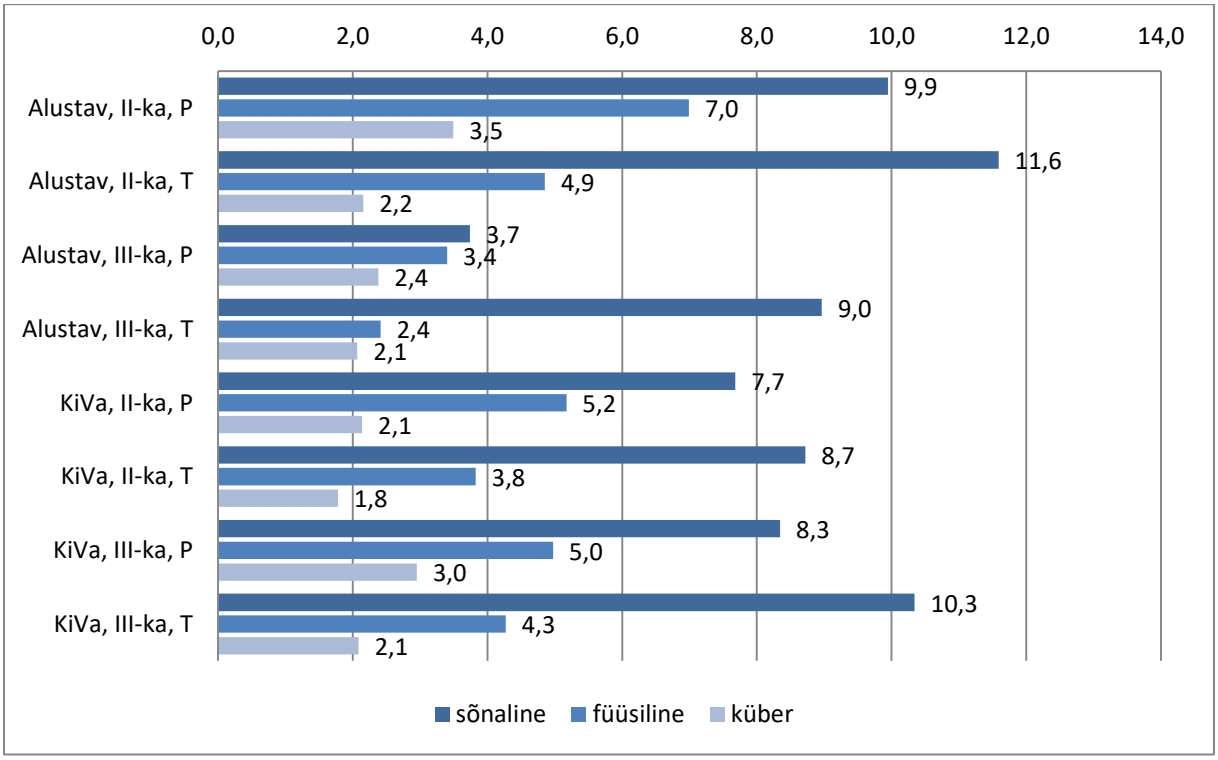

Joonis 6. Füüsilist, sõnalist ja kübervahendite kaudu toimunud keha ja seksuaalsusega seotud kiusamist kogenud poiste ja tüdrukute protsendid alustavates ja KiVa-koolides kooliastmete kaupa.

Kiusamisega seonduvad kogemused

Üksildus

II ja III kooliastme õpilastest keskmiselt 9,2% ütles, et tundis end koolis sageli üksildaselt. **Sageli üksildust kogenuid on alustavates koolides veidi rohkem kui KiVa-koolides** (vastavalt 10,5% ja 9,1%). Kooliastmeti üksilduse kogemises alustavates koolides erinevusi ei ole. Selgus aga, et KiVa-koolides on III kooliastmes üksildust sageli kogenute protsent oluliselt kõrgem kui II kooliastmes, vastavalt 10,6% ja 7,9% ($X^2(1) = 31,87$; $p < 0,001$).

Lisaks on suured erinevused poiste ja tüdrukute vahel, seda nii alustavates kui KiVa-koolides. Nimelt on **koolis sageli üksildust kogenud tüdrukute protsent oluliselt suurem kui poistel**, vastavalt 12,0% ja 6.3% ($X^2(1) = 160,48$; $p < 0,001$).

Kui seostada üksilduse kogemist kiusamise ja selle all kannatamisega, ilmneb, et üksildust kogenud õpilasi on oodatust rohkem nii ohvrite kui ka kiusajate hulgas. Kui kiusajatest eristada topeltrollis olevad õpilased (vt joonis 7), selgub, et üksilduse kogemist on rohkem just topeltrollis kiusajate hulgas, ainult kiusaja rollis olevate õpilaste üksilduse kogemise tase sarnaneb pigem kõrvalseisjate omaga (nii alustavates koolides, $X^2(3) = 41,26$; $p < 0,001$ kui KiVa-koolides, $X^2(3) = 640,43$; $p < 0,001$). Mõtlemapanev on aga see, et **kiusamise ohvriks olemine on selgelt seotud suurema üksilduse kogemise tõenäosusega, kuid topeltrollis olevad õpilased kogevad üksildust isegi rohkem kui ainult ohvrirollis olijad.**

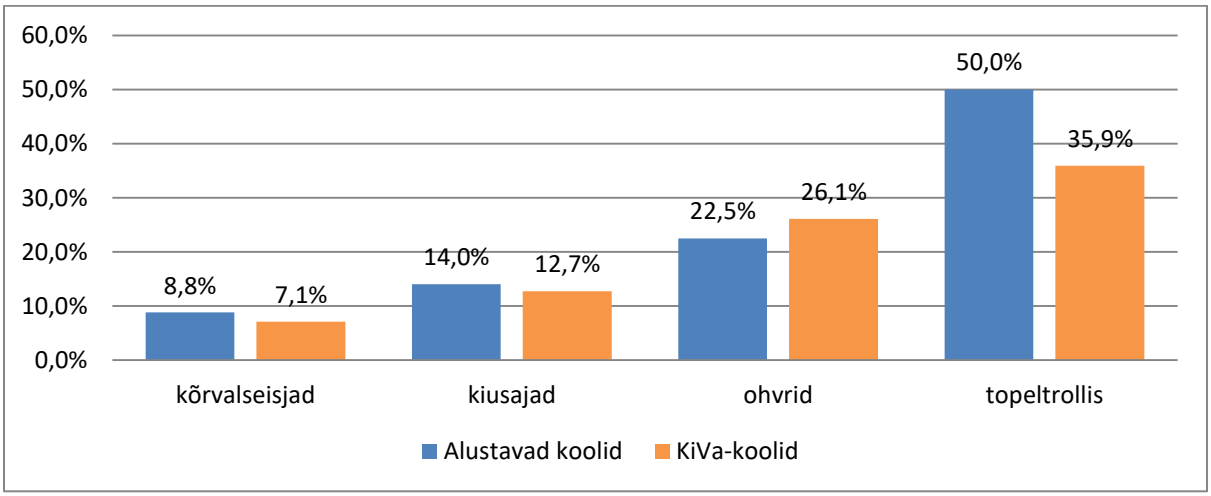

Joonis 7. Koolis sageli üksildust kogenud õpilaste protsendid kiusamisega seotud rollide lõikes alustavates ja KiVa-koolides.

Võrdne kohtlemine

Õpilased hindasid, mil määral kooli töötajad ja kaasõpilased kohtlevad kõiki võrdselt olenemata nende soost, seksuaalsest sättumusest, nahavärvist,

rahvusest, usust ja füüsilistest või vaimsetest erinevustest. Õpilastest 57% leiab, et kooli töötajad kohtlevad kõiki võrdselt ja 38% leiab, et kaasõpilased kohtlevad kõiki võrdselt. Ebavõrdset kohtlemist töötajate poolt märgib veidi rohkem kui kümnendik, õpilaste poolt aga viiendik õpilastest. **Õpilaste teadlikkust võrdsest kohtlemisest on vaja tõsta, sest pea kolmandik II ja III kooliastme õpilastest ei oska anda hinnangut võrdsele kohtlemisele töötajate poolt ja 41% võrdsele kohtlemisele kaasõpilaste poolt.** Alustavate ja KiVa-koolide vahel erinevusi ei ilmnenud (vt joonis 8).

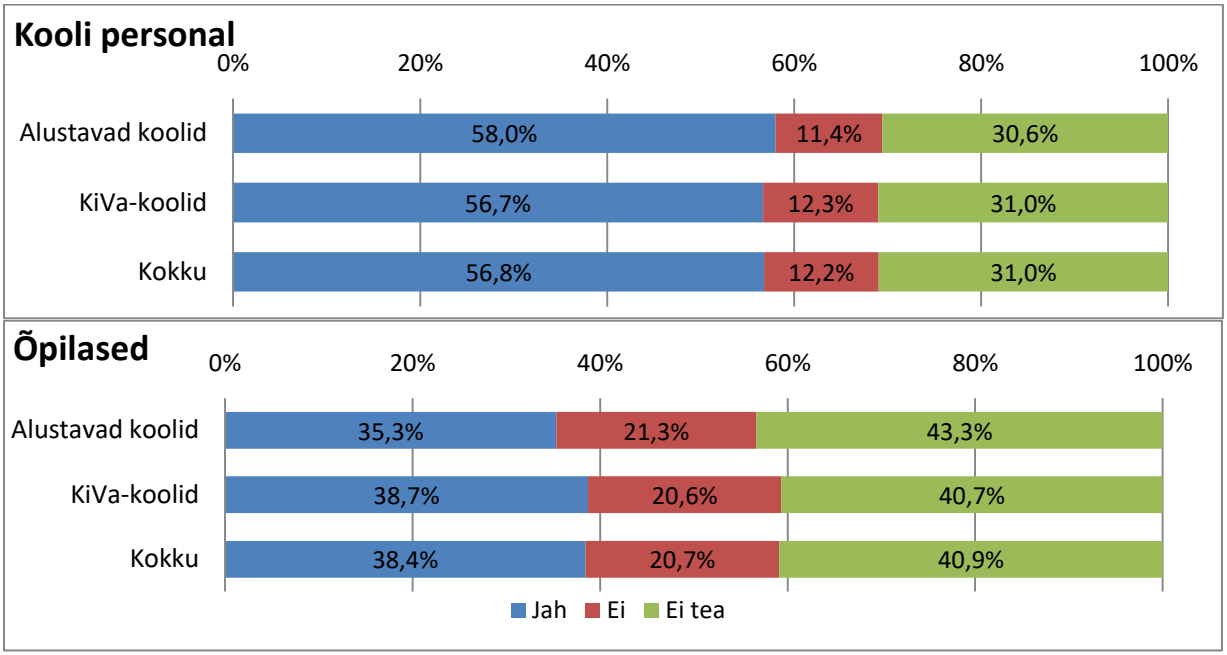

Joonis 8. Õpilaste hinnangud võrdsele kohtlemisele kooli töötajate ja kaasõpilaste poolt alustavates ja KiVa-koolides.

Heaolu ja aktsepteeritus klassis

II ja III kooliastme õpilastele esitati neli väidet heaolu kogemise kohta koolis ja klassis. Koolitüüp (2: KiVa vs alustav) x kooliaste (3: I, II, III ka) x sugu (2: poiss, tüdruk) ANOVA näitas **olulisi erinevusi õpilaste heaolus seoses kooliastme, vastaja sooga, lisaks ka kooliastme ja soo koosmõju ning kooliastme ja koolitüübi (alustaja vs KiVa) interaktsiooni** (vt joonis 9, tabel A lisas 1). Heaolu hinnangud on igal järgneval kooliastmel järjest madalamad ($F(2,25639) = 140,65$, $p < 0,05$, $\omega^2 = 0,011$), heaolu on keskmiselt madalam tüdrukutel ($F(1,25639) = 28,22$, $p < 0,01$, $\omega^2 = 0,001$), eriti III kooliastme tüdrukutel, kusjuures I kooliastmes on tüdrukute heaolu poistega võrreldes hoopis kõrgem ($F(2,25639) = 36,41$, $p < 0,01$, $\omega^2 = 0,003$). Kõigi KiVa ja alustavate koolide õpilaste vahel olulist erinevusi ei ole, erinevus ilmneb kooliastmeti – I ja II kooliastmes on heaolu hinnangud kõrgemad KiVa-koolides, III kooliastmes aga alles alustavas (vt joonis 9; $F(2,25639) = 10,73$, $p < 0,01$, $\omega^2 = 0,001$). See tulemus on kooskõlas ka eespool kirjeldatud kiusamise all

kannatavate protsendiga, kus just III kooliastme KiVa-õpilaste hulgas on kannatajaid ootuspärasest rohkem.

Õpilastele esitati ka kolm väidet hindamaks tajutud aktsepteeritust klassis. Et võrrelda omavahel KiVa- ja alustavate koolide kolme kooliastme poisse ja tüdrukuid tehti koolitüüp (2: KiVa vs alustav) x kooliaste (3: I ka, II ka, III ka) x sugu (2: poiss vs tüdruk) ANOVA (dispersioonanalüüs). Tulemused näitasid **olulisi erinevusi õpilaste tajutud aktsepteerituses seoses kooliastme, vastaja sooga ja koolitüübiga (alustaja vs KiVa), lisaks ka kooliastme ja soo, koolitüübi ja soo ning koolitüübi ja kooliastme interaktsiooni.** KiVa-koolide õpilaste keskmised hinnangud aktsepteeritusele on kõrgemad kui alustavate koolide õpilastel: $F(1,25639) = 4,28$, $p < 0,05$. $\omega^2 = 0,001$ (vt ka joonis 9 ja tabel B lisas 1). Aktsepteeritust tajutakse kõrgemana I kooliastme õpilaste hulgas ja tüdrukute poolt. KiVa ja alustavate koolide puhul on oluline erinevus taas kolmanda kooliastme hinnangutes – alles alustavate koolide õpilased hindavad aktsepteeritust oluliselt kõrgemaks kui KiVa-koolide III astme õpilased: $F(2,25639) = 15,70$; $p<0,001$; $\omega^2 = 0,001$. Kolmanda kooliastme erinevus on suur just alustavate koolide poiste vaates, nende hinnangud on kõrgeimad: $F(2,25639) = 27,82$; $p<0,001$; $\omega^2 = 0,003$.

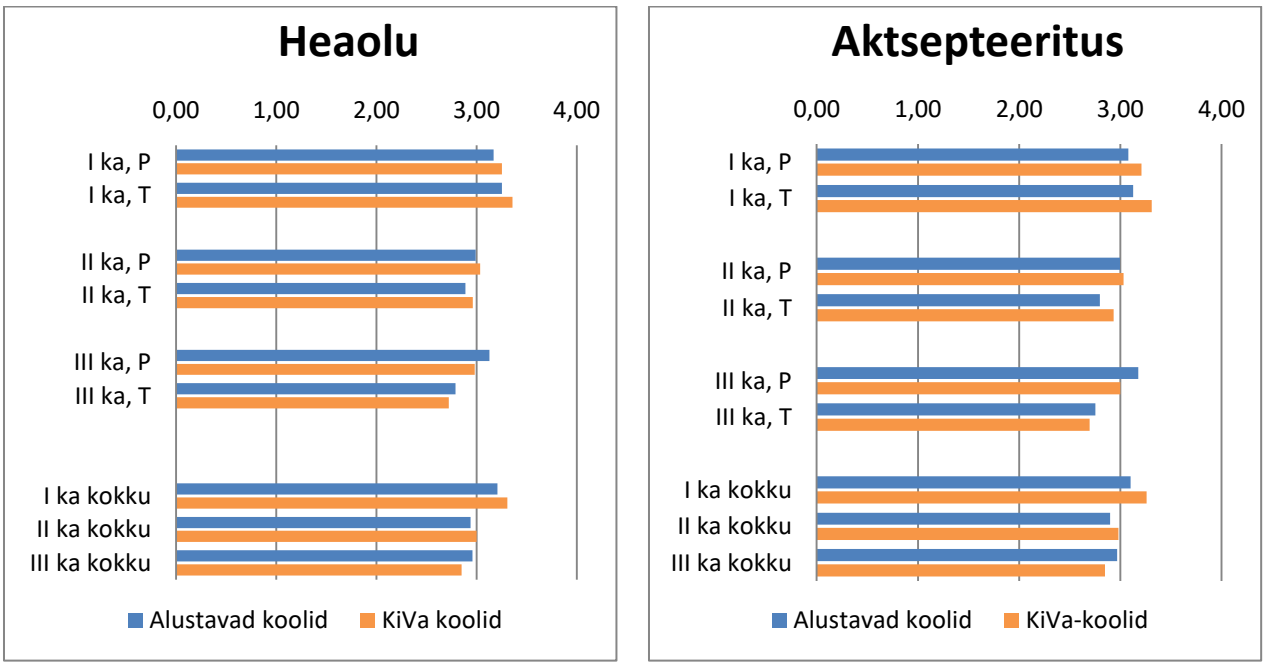

Joonis 9. Heaolu ja aktsepteerituse hinnangud alustavate ja KiVa-koolide poistel ja tüdrukutel kooliastmeti.

Hindamaks heaolu ja aktsepteerituse taset kiusamisega seotud rollides olevatel õpilastel teostati erinevaid gruppe võrdlev koolitüüp (2: KiVa vs alustav) x roll (4: kõrvalseisja, kiusaja, ohver, topeltrollis) ANOVA (dispersioonanalüüs), mis näitas olulisi erinevusi kiusamisega seotud rollide vahel, kuid mitte KiVa- ja alustavate koolide võrdluses ning rolli ja koolitüübi interaktsioonis. **Heaolu ja aktsepteeritus kiusamisega seotud rollides olevatel õpilastel erineb oluliselt, olles kõrgeimad**

kõrvalseisja rollis õpilastel, madalaimad aga topeltrollis õpilastel (heaolu $F(2,25643) = 131,17$; $p<0,001$; $\omega^2 = 0,015$ ja aktsepteeritus $F(2,25643) = 156,42$; $p<0,001$; $\omega^2 = 0,018$), vt joonist 10. Alustava kooli topeltrollis õpilaste heaolu tase on küll sarnane ohvrirollis olijatega, kuid topeltrollis olijaid oli vaid 6 ja nii väikese võrdlusgrupiga erinevus oluliseks ei osutunud.

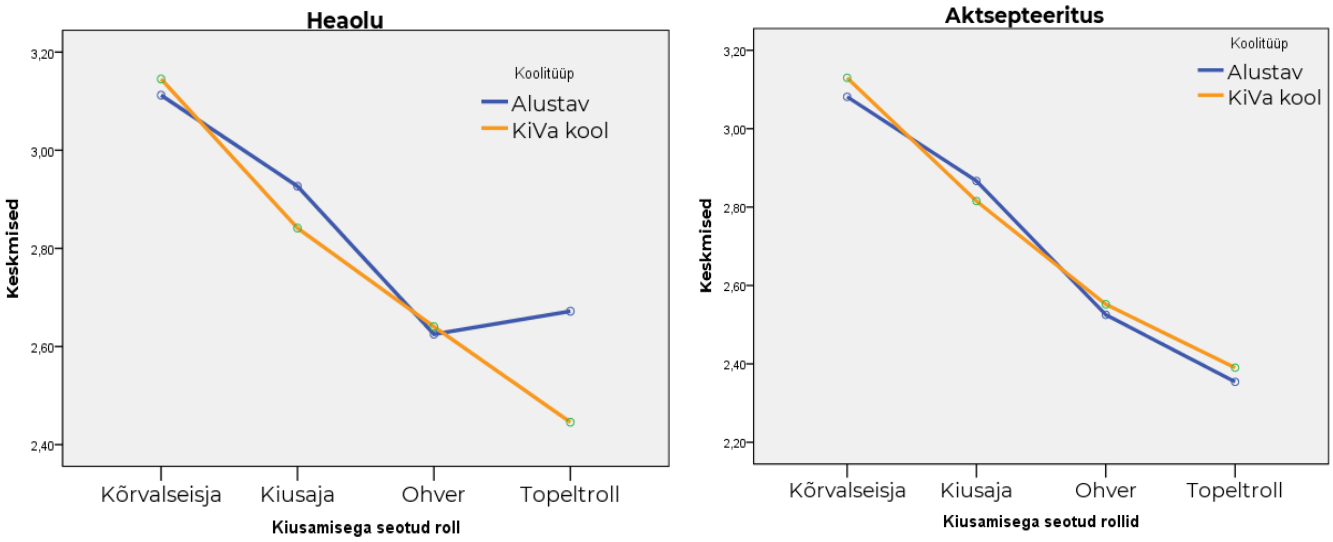

Joonis 10. Heaolu ja aktsepteerituse keskmised skoorid KiVa- ja alustavates koolides kiusamisega seotud rollide lõikes.

Eesti ja vene õppekeelega koolide võrdlus

Eesti ja vene õppekeelega koolide võrdlemisel ilmnes (tabel 4):

- vene õppekeelega koolide õpilaste hulgas oli kiusajate, küberkiusamist ja mõnd seksuaalse kiusamise vormi ning üksildust kogenud õpilaste protsendid kõrgemad kui eesti õppekeelega koolides.
- alles alustavate koolide grupis oli eesti õppekeelega koolides ohvrite protsent hoopis kõrgem kui vene õppekeelega koolides, KiVa-koolides õppekeelega seoses erinevusi ei olnud. Samas alustavate koolide hulgas eesti ja vene õppekeelega koolid ei erinenud kiusajate ja küberkiusamist kogenud õpilaste protsendid.

Tabel 4. Eesti ja vene õppekeelega koolides kiusanud ja kiusamist ning üksildust kogenud õpilased, %.

	Ohvrid	Kiusajad	Küber-kiusamise all kannatajad	Mõnd seksuaalset kiusamise liiki kogenud	Sageli üksildust kogenud
Alustavad koolid					
eesti õppekeelega	**16,70**	6,60	6,40	**8,90**	**7,50**
vene õppekeelega	**12,60**	7,20	8,90	**14,50**	**12,60**
$X^2(1)$ =	6,86	0,30	2,77	9,42	9,03
KiVa-koolid					
eesti õppekeelega	11,70	**4,60**	**5,60**	**10,00**	**7,90**
vene õppekeelega	12,40	**6,50**	**8,90**	**14,00**	**12,30**
$X^2(1)$ =	2,14	34,23	52,45	45,92	66,63
Kokku					
eesti õppekeelega	12,00	**4,70**	**5,60**	**10,00**	**7,90**
vene õppekeelega	12,50	**6,60**	**8,90**	**14,10**	**12,40**
$X^2(1)$ =	1,17	39,02	58,25	56,50	78,61

Märkus: eesti ja vene õppekeelega koolide oluliselt erinevad tulemused on tumedas kirjas ($p < 0,05$). $X^2(1)$ = hii-ruut testi tulemus.

Heaolu ja aktsepteerituse hinnangute võrdlemisel Koolitüüp (2) x õppekeel (2) ANOVA-ga ilmnes oluline koolitüübi ja õppekeele peamõju heaolu hinnangutele (ehk omavahel erinesid oluliselt nii KiVa- ja alustavad koolid kui eesti ja vene õppekeelega koolid), kuid mitte nende interaktsiooni. **Nii KiVa- kui alustavate koolide grupis on heaolu hinnangud kõrgemad just vene õppekeelega koolides**, $F(1,25473) = 15,73$; $p < 0,001$; $\omega^2 = 0,001$ (joonis 11). Aktsepteerituse osas oli nii koolitüübi kui õppekeele peamõju ja ka nende interaktsioon – aktsepteerituse hinnangud olid kõrgemad vene õppekeelega koolides ja KiVa-koolides, kusjuures **KiVa-koolide grupis vene ja eesti õppekeelega koolide vahel erinevus puudus, alustavates koolides oli aga eesti õppekeelega õpilaste hinnang aktsepteeritusele oluliselt madalam kui vene õppekeelega koolides** (interaktsioon $F(1,25473) = 5,77$: $p < 0,01$; $\omega^2 = 0,001$ (joonis 12).

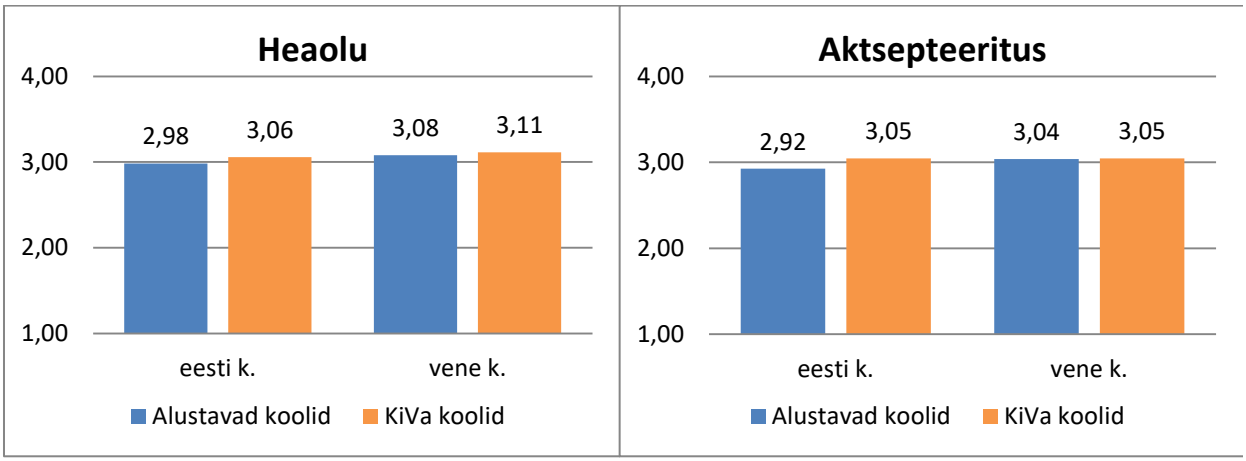

Joonis 11. Heaolu ja aktsepteerituse hinnangud eesti ja vene õppekeelega KiVa- ja alustavates koolides.

PIKAAJALINE VAADE ÕPILASKÜSITLUSE TULEMUSTELE

KiVa programmi on Eesti koolides kasutatud aastast 2013. Seni liitunud koolide tulemused näitavad, et kiusamise all kannatavate osakaalu õnnestub esimese KiVa-aastaga vähendada keskmiselt 22% (Treial, 2019). Sealt edasi on saab oluliseks ülesandeks säilitada muutus või seda suurendada. Viimasel kahel õppeaastal on COVID-19-st tingitud olukorra tõttu KiVa kvaliteetne rakendamine olnud raskendatud. Kevadistele õpilasküsitlustele on vahetult eelnenud distantsõppe perioodid, mis on selgelt mõjutanud õpilaste suhteid, sh kiusamisega seotud kogemusi ja neile antavaid hinnanguid. 2020. aasta kevadise õpilasküsitluse tulemused jäävad seniste aastate vaates eriolukorra tõttu väga erandlikuks ja tavapärasest madalamaks, seda nii alustavates kui ka KiVa-koolides.

Joonisel 12 on näha 1.–6. klassi õpilaste tulemused aastatest 2013–2021. Kevadel 2020 ja kevadel 2021 vastasid ka III kooliastme õpilased, aga nende tulemused sel joonisel ei sisaldu. KiVa-koolidena on siin arvestatud kõik küsitluse hetkel programmi rakendanud lennud kokku. Varasemates uuringutes oleme grupeerinud lendusid eraldi, ent aastate 2020 ja 2021 erilistel kevadetel ei olnuks need tulemused niikuinii tavapärasel moel võrreldavad. 2020. a kevade erakordselt madal kiusamise ja selle all kannatamise tase ilmnes uuringutest ka mujal maailmas (Herkama & Reppo, 2020; Vaillancourt, jt, 2021). **2021. a kevadel näeme aga mõnes mõttes kiusamise taastumist – nii kiusajate kui ka kannatajate protsendid on võrreldes 2020. a kevadega oluliselt suuremad, juba lähedal COVID-19-eelsete aastate tulemustele.**

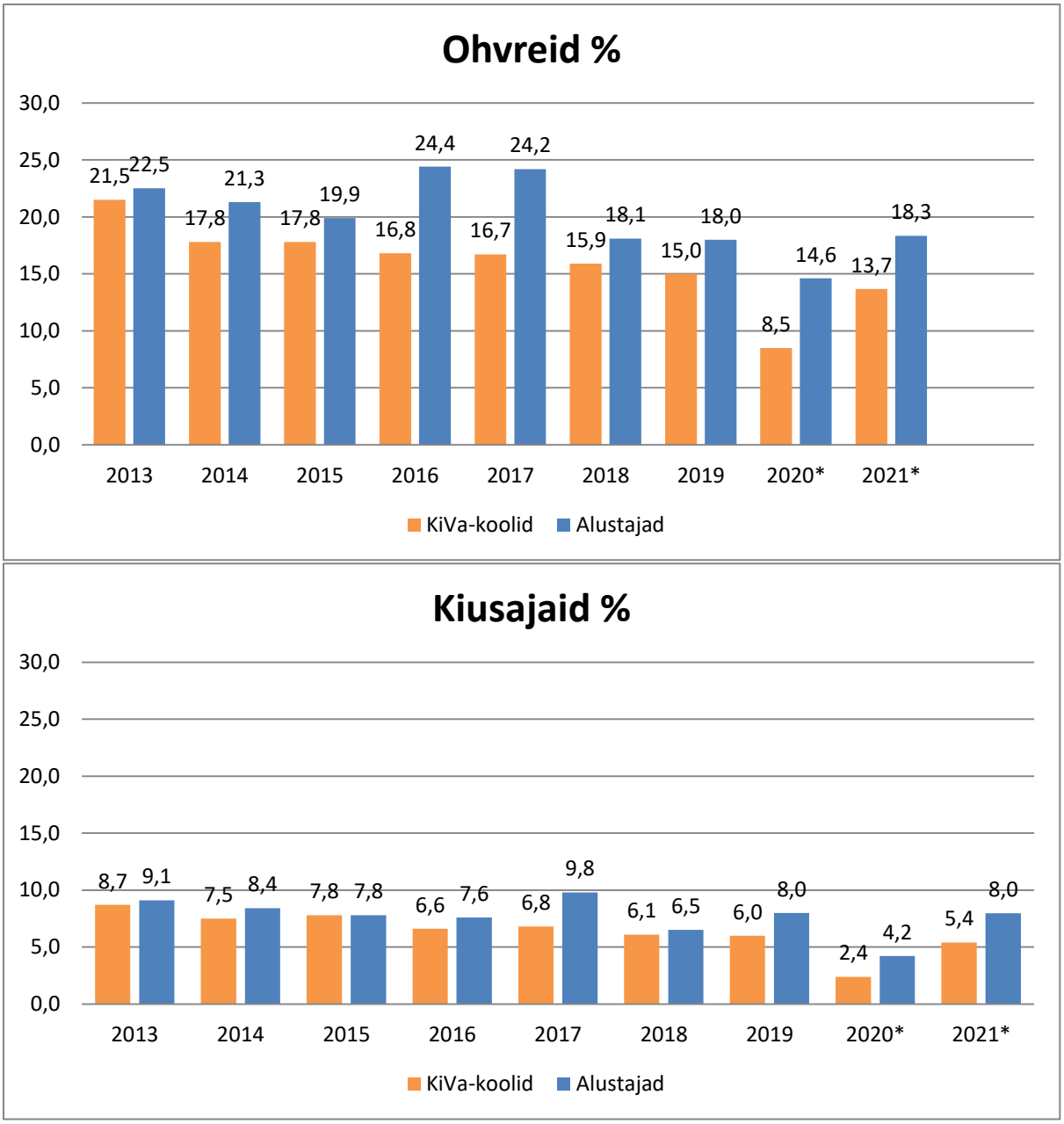

Joonis 12. Kiusamise all kannatanud ja teisi kiusanud õpilaste protsendid alustavates ja KiVa-koolide 1.–6. klassides aastatel 2013–2021. KiVa-koolides on arvestatud kõik lennud kokku.

*Märkused: * 2013. a sügisel osalesid küsitluses 2.–6. kl, 1. klass liitus 2014. a kevadisel hindamisel; ** eriolukord, esmakordselt osalesid küsitluses ka 7.–9. kl õpilased.*

Tähtis on ka vaadata viimaste eriliste aastate küberkiusamise näitajaid. Kui 2020. a kevadel olid küberkiusamise eksperdid mures, et distantsõpe viib küberkiusamise suurenemiseni (Hinduja, 2020), siis KiVa progammi eelmise õppeaasta küsitlus näitas tõepoolest küberkiusamist kogenud õpilaste protsendi suurenemist võrreldes varasemate aastatega. Samas olid KiVa-koolides ka küberkiusamise

protsendid tavapärasest madalamad, viidates tõhusa ennetustöö positiivsele mõjule küberkiusamise ärahoidmisel (Treial, 2020).

Kevadel 2021 näeme aga jätkuvalt suurenevat küberkiusamist kogenute protsenti alles alustavates koolides. Ka KiVa-koolides on see tõusnud kõrgemale võrreldes nii möödunud kevade kui isegi varasemate aastate protsentidega (vt joonis 13). Võiks arvata, et ka küberkiusamine kohaneb oludega ja keeruliste aastate tõttu lünklikuks jäänud ennetustöö võib oma positiivset mõju kaotamas olla.

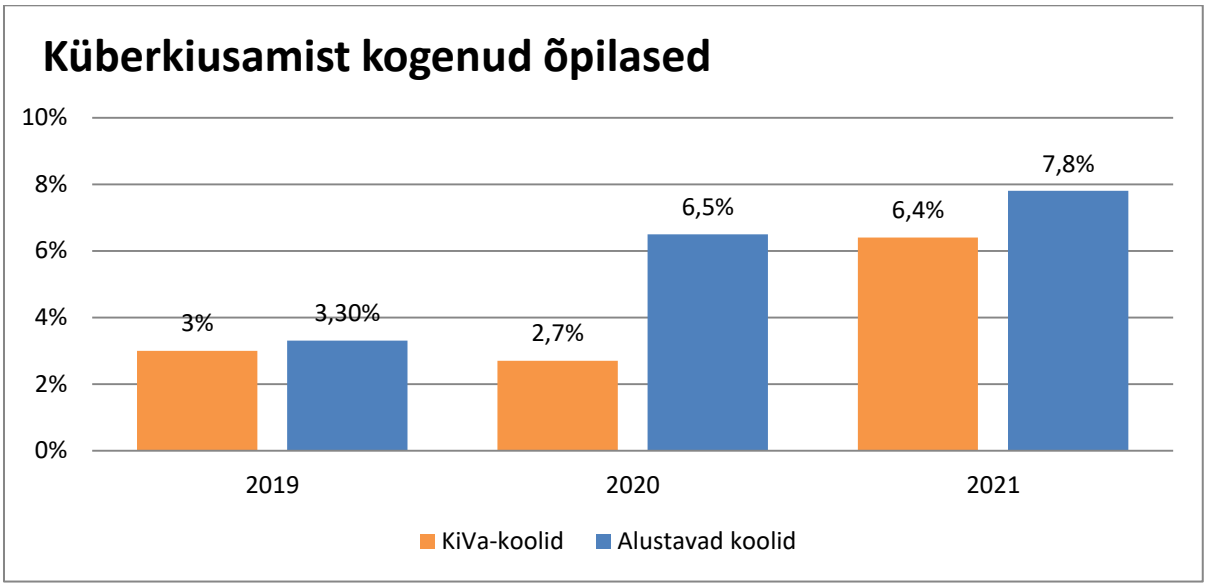

Joonis 13. Küberkiusamist kogenud õpilaste protsendid alustavates ja KiVa-koolides aastatel 2019-2021.

LÜHIKOKKUVÕTE

Kevadel 2021 kevadel, eriolukorra ja sellele vahetult järgnenud koolielu tingimustes, viidi õpilasküsitlus koolides läbi vabatahtliku võimalusena ja enamasti veebitundides. Võimalust kasutasid kõik alles alustavatest ja 90% KiVa programmi juba rakendanud koolidest. Kokku vastas ligi 25 651 1.–9. klassi õpilast nii eesti, vene kui ka inglise õppekeelega koolidest.

- ✓ 2021. aasta kevadise õpilasküsitluse tulemused on taas mõjutatud pikemast distantsõppe perioodist ning paljudes KiVa-koolides lünklikuks jäänud ennetustööst. **Tulemustes on näha kiusamise teatud mõttes taastumist – nii kiusajate kui kannatajate protsendid on võrreldes 2020. a kevadega oluliselt suuremad, kuid jäävad veel COVID-19-eelsetele aastatele alla. Samuti on varasemast kõrgemad küberkiusamist kogenute protsendid, seda nii KiVa- kui alustavates koolides.**

- ✓ **Kiusajate ja kiusamise all kannatavate õpilaste protsendid on KiVa programmi kasutavates koolides jätkuvalt palju madalamad madalamad kui programmiga alles alustavates koolides**. Murelikuks teeb III kooliastmes toimuv. Kuigi seal on kiusamise näitajad vanusegruppide võrdluses madalaimad, puudub seal ka erinevus KiVa- ja alustavate koolide vahel. See tõstatab vajaduse lähemalt hinnata III kooliastmes tehtava ennetustöö kvaliteeti. Hulk KiVa-koole ei ole III kooliastme ennetusmetoodikat veel kasutusele võtnud ja koolide tagasisidest on ilmnenud, et osade õpetajate jaoks on selle teemade käsitlemine keeruline.

- ✓ Suurt muret teevad III kooliastmes kiusamist kannatavad õpilased nii alustavates kui KiVa-koolides. Neid on küll vähem kui nooremate hulgas, kuid **üle 50% III kooliastme õpilastest on märkinud, et neid on kiusatud juba mitu aastat**. Lisaks on III kooliastme õpilaste hinnangud heaolule ja aktsepteeritusele klassis noorematega võrreldes madalamad. III kooliastme noored vajavad just neile eakohase sekkumismetoodika tõhusamat evitamist.

- ✓ Keeruliste aegade tagajärjeks võib lugeda asjaolu, et oma **kiusamiskogemustest on kellelegi rääkinud vaid 60% õpilastest**. See on 13 protsendipunkti vähem kui eelmisel aastal. Siin võib olla seos distantsõppe tõttu vähenenud toetajate (õpetajad, sõbrad, vanavanemad) kättesaadavusega.

- ✓ Kiusamiskogemustega on olulisel seotud õpilaste kogemused üksilduse, heaolu ja aktsepteeritusega. Kõige vähem on kogenud üksildust ja kõige kõrgemaks hindavad oma heaolu ja aktsepteeritust koolis kõrvaltvaataja rolli jäänud õpilased. **Kõige üksildasemad, madalama heaolu ja**

aktsepteerituse tundega on ohvrid ning topeltrollis olevad nn kiusajad-ohvrid. Pooled kiusajatest ning neljandik ohvritest on samal ajal ka ohvri rollis. Selline topeltroll on kahekordses kiusamisega seotud kahjude riskis ja need õpilased vajavad tõsiselt abi.

SA Kiusamisvaba Kool seab 2021/2022. õppeaasta peamiseks eesmärgiks toetada KiVa pogrammi kvaliteetset rakendamist, et keerulistel aastatel lünklikuks jäänud ennetustöö ja juhtumite lahendamine taas toimima saada ning et õpilased saaksid kasu KiVast kui väga vajalikust kiusamist ennetavast, turvalisi, hoolivaid ja austavaid suhteid ning selle kaudu vaimset tervist toetavast programmist.

VIITED

Aasvee, K., & Rahno, J. (2015). Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring. 2013/2014. õppeaasta. Tabelid. Külastatud aadressil https://intra.tai.ee/images/prints/document/144776947825_HBSC_2014_kogumik.pdf.

Garandeau, C. F., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2014). Tackling acute cases of school bullying in the KiVa anti-bullying program: A comparison of two approaches. – Journal of Abnormal Child psychology, 42(6), 981–991.

Garandeau, C. F., & Salmivalli, C. (2019). Can healthier contexts be harmful? A new perspective on the plight of victims of bullying. – Child Development Perspectives, 13(3), 147–152.

Herkama, S. & Reppo, J. (2020). Experiences from the corona spring: the studying went mostly well, but distance learning was also a big relief for many students. https://blogit.utu.fi/invest/2020/05/25/experiences-from-the-corona-spring-the-studying-goes-mostly-well-but-distance-learning-is-also-a-big-relief-for-many-students/

Hinduja, S. (2020). Coronavirus, Online learning, Social isolation, and cyberbullying: How to support our students. https://cyberbullying.org/coronavirus-online-learning-social-isolation-cyberbullying.

Inchley, J. jt (2020). Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data. https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/spotlight-on-adolescent-health-and-well-being.-findings-from-the-20172018-health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc-survey-in-europe-and-canada.-international-report.-volume-2.-key-data

Oja, L., Pikksööt, J., Rahno, J. (2019). Eesti kooliõpilaste tervisekäitumise uuring 2017/2018 õppeaasta. Tabelid. Tervise Arengu Instituut. https://intra.tai.ee/images/prints/documents/155721589243_Eesti_kooliopilaste_tervisekaitumise_uuring_2017_2018_oppeaasta_tabelid.pdf

SA Kiusamisvaba Kool (2018). Kiusamisohvrite osakaal KiVa-koolides langeb jõudsalt juba viiendat aastat järjest. Külastatud aadressil: http://kiusamisvaba.ee/kiusamisohvrite-osakaal-kiva-koolides-langeb-joudsalt-juba-viiendat-aastat-jarjest/

Solberg, M. E., & Olweus, D. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus Bully/Victim Questionnaire. – Aggressive Behavior, 29(3), 239–268.

Treial, K. (2016). KiVa kiusamisvastase programmi prooviuuring Eestis: kaheaastase klaster-randomiseeritud kontrollkatse tulemused. – Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education, 4(2), 191–222.

Treial, K. (2019). Õpilaste kogemused kiusamisega 2019. aasta KiVa programmi õpilasküsitluse põhjal. https://kiusamisvaba.ee/wp-content/uploads/2020/05/Õpilaste-kogemused-kiusamisega-2019-KiVa-programmi-RAPORT.pdf.

Treial, K. (2020). Õpilaste kogemused kiusamisega 2019. aasta KiVa programmi õpilasküsitluse põhjal.

Vaillancourt, T., Brittain, H., Krygsman, A., Farrell, A. H., Landon, S., & Pepler, D. (2021). School bullying before and during COVID-19: Results from a population-based randomized design. – Aggressive behavior, 47(5), 557–569.

LISA 1

Tabel A. Heaolu hinnangute keskmised ja standardhälbed kolme kooliastme poistel ja tüdrukutel alustavates ja KiVa-koolides eraldi ning koolides kokku.

	Alustavad koolid		KiVa-koolid		Koolid kokku	
	M	SD	M	SD	M	SD
I ka, P	3,17	0,75	3,25	0,75	3,25	0,75
I ka, T	3,25	0,76	3,36	0,65	3,35	0,66
I ka kokku	3,21	0,75	3,31	0,70	3,30	0,71
II ka, P	2,99	0,83	3,04	0,78	3,03	0,78
II ka, T	2,89	0,82	2,96	0,78	2,96	0,79
II ka kokku	2,94	0,83	3,00	0,78	3,00	0,79
III ka, P	3,13	0,77	2,98	0,88	2,99	0,87
III ka, T	2,79	0,92	2,72	0,86	2,73	0,87
III ka kokku	2,96	0,86	2,85	0,88	2,86	0,88
P	3,09	0,79	3,10	0,80	3,10	0,80
T	2,98	0,85	3,04	0,80	3,04	0,81
Kokku	3,04	0,82	3,07	0,80	3,07	0,81

Lühendid: M – keskmine, SD – standardhälve, ka – kooliaste, P – poiss, T – tüdruk.

Tabel B. Aktsepteerituse hinnangute keskmised ja standardhälbed kolme kooliastme poistel ja tüdrukutel alustavates ja KiVa-koolides eraldi ning koolides kokku.

	Alustavad koolid		KiVa-koolid		Koolid kokku	
	M	SD	M	SD	M	SD
I ka, P	3,08	0,88	3,21	0,82	3,20	0,82
I ka, T	3,13	0,88	3,31	0,74	3,30	0,75
I ka kokku	3,10	0,88	3,26	0,78	3,25	0,79
II ka, P	3,00	0,84	3,03	0,84	3,03	0,84
II ka, T	2,80	0,93	2,93	0,88	2,92	0,89
II ka kokku	2,90	0,90	2,98	0,86	2,98	0,86
III ka, P	3,18	0,79	3,00	0,90	3,02	0,90
III ka, T	2,75	0,93	2,70	0,95	2,70	0,94
III ka kokku	2,97	0,89	2,85	0,94	2,86	0,93
P	3,08	0,84	3,09	0,85	3,09	0,85
T	2,89	0,93	3,01	0,89	3,00	0,89
Kokku	2,99	0,89	3,05	0,87	3,04	0,87

Lühendid: M – keskmine, SD – standardhälve, ka – kooliaste, P – poiss, T – tüdruk.